

Начальникам
департаментів (управлінь) освіти і науки
Івано-Франківської обласної державної адміністрації
Закарпатської обласної державної адміністрації
Львівської обласної державної адміністрації
Чернівецької обласної державної адміністрації

РЕКОМЕНДАЦІЇ

**науковців Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника**

«ПРО ВРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ГІРСЬКОГО ПРИРОДНОГО І СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК, НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ»

Групою вчених Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника реалізується проєкт **“Гірська школа. Стан. Проблеми. Перспективи розвитку”**.

Метою проєкту є:

- вивчення впливу гірського середовища на розвиток, навчання і виховання учнів;
- дослідження змісту, форм і методів використання вчителями і вихователями особливостей гірського довкілля з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу;
- узагальнення результатів вивчення впливу гірського середовища на розвиток учнів, отримання наукових знань, встановлення закономірностей формування особистості в специфічних умовах гір;
- розроблення пропозицій та рекомендацій щодо врахування особливостей гірського середовища в роботі вчителів, вихователів, організаторів освіти.

Первинне обстеження шкіл Верховинського (Івано-Франківська обл.), Путильського (Чернівецька обл.), Рахівського (Закарпатська обл.) районів, де всі населені пункти мають статус гірських, дозволило нам встановити наступне:

- уповільнений суспільний розвиток гірських територій, збіднений ринок праці в гірських селах, недостатня увага державних і недержавних організацій до багатофункціонального розвитку гірських сіл мають негативний вплив на розвиток учнів та роботу гірської школи;

- монофункціональний спосіб господарювання в горах не лише ускладнює організацію профільного навчання, але й утруднює вибір професії та працевлаштування випускників шкіл;
- процес навчання і виховання учнів у гірській місцевості має ще й ту специфіку, що багато дітей залишаються без опіки батька й матері. Трудова міграція горян, сезонні роботи позбавляють можливості багатьох батьків особисто і систематично виховувати своїх дітей;
- у діяльності значної частини вчителів не склалася система використання природних чинників для якнайкращого розвитку дітей та підвищення ефективності навчально-виховної роботи. Далеко не всі педагоги домагаються глибшого розуміння учнями залежностей діяльності людей від умов природи. Як наслідок багато учнів не усвідомлюють того, що звичаї, традиції, народна творчість обумовлені ландшафтами, природно-кліматичними умовами, способом життя і господарювання. Не кожен учитель використовує на уроках близькі й зрозумілі дітям приклади з місцевих умов життя, що сприяло би більш глибокому його розумінню;
- недооцінка впливу природних факторів на розвиток дітей, нехтування особливостями умов гірського середовища – великі віддалі окремих осель від школи, суворий і нестабільний клімат, висока потреба в теплі, що пов'язано з низьким вмістом кисню в повітрі тощо, негативно відбиваються на стані здоров'я окремих дітей, вимагають певної корекції навчальних занять та посилення оздоровлюючого навчання;
- незадовільний санітарно-гігієнічний стан багатьох гірських шкіл (холод, підвищені труднощі праці вчителів та учнів у три-чотири осінньо-зимові місяці року, виносні санвузли, пічне опалення тощо);
- відсутність повної ставки у багатьох учителів (від 6 до 10–15 уроків тижневого навантаження);
- у навчальних планах та програмах відсутня гнучкість, шкільний компонент не завжди враховує особливості умов, у яких працюють гірські школи, що негативно відбивається на світосприйманні і світорозумінні учнів, на усвідомленні ними визначального впливу сил природи на життєдіяльність і життєзабезпечення людей;
- відсутність стратегії розвитку сільських територій, конкретних планів урізноманітнення видів господарської, виробничої та соціальної діяльності у гірських населених пунктах, не завжди належне місцеве соціальне партнерство щодо розвитку села і школи утруднюють розвиток останньої.

Виходячи з вищенаведеного, розробники проекту «Гірська школа»

РЕКОМЕНДУЮТЬ:

1. Обласному управлінню освіти і науки ОДА, відділам (управлінням) освіти РДА (міськвиконкомів), на території яких є населені пункти зі статусом гірських і в них працюють заклади освіти, ґрунтуючись на Законах України “Про статус гірських населених пунктів”, “Про збереження і сталий розвиток Карпат”, вважати ці школи об’єктами особливої уваги і піклування.

2. Питання специфіки роботи гірських шкіл, стану навчально-виховної роботи в них заслуховувати хоча б один раз на рік на одній із колегій управління освіти і науки ОДА та колегіях відділів (управлінь освіти) РДА (міськвиконкомів).

3. Обласному інститутів післядипломної педагогічної освіти, методичним кабінетам відділів (управлінь) освіти РДА (міськвиконкомів) організувати для

керівників та вчителів гірських шкіл спеціальні курси, включивши до їх програми такі питання:

- вплив гірського середовища на розвиток, навчання і виховання учнів;
- пізнавальні та виховні можливості гірського довкілля;
- взаємозалежності в системі “людина-природа”;
- залежність життя і діяльності горян від природно-кліматичних умов;
- народні звичаї, традиції та народно-поетична творчість як відображення гірського довкілля, способу господарювання та соціально-економічних і політичних умов життя;
- збереження здоров’я і життя дітей в умовах природних ризиків та катаклізмів гір;
- організація роботи гірської школи: специфіка та проблеми.

4. У зв’язку з віддаленістю значної кількості гірських шкіл від великих міст та районних центрів, недостатньо розвинутою науково-інформаційною системою, труднощами в наданні належної фахової і методичної допомоги рекомендуємо підвищення кваліфікації вчителів віддалених гірських шкіл проводити не через кожні п’ять років, а частіше – через три-чотири роки, заклавши для цього в бюджетах районів відповідні кошти. Для виконання цієї рекомендації необхідно на державному рівні внести зміни в законодавчі і нормативні документи, що регулюють цей процес.

5. Відділам (управлінням) освіти РДА (міськвиконкомів), директорам шкіл, організовуючи профільне навчання в гірських районах, окрім офіційно виділених профілів (природничо-математичного, суспільно-гуманітарного, філологічного, технологічного, художньо-естетичного, спортивного), практикувати ще й такі:

- екологічний та природоохоронний;
- етнологічно-географічний;
- природничо-науковий з поглибленим вивченням інформатики;
- вивчення іноземних мов;
- туристично-краєзнавчий;
- спортивно-оздоровчий;
- мистецько-розвивальний.

6. Відділам (управлінням) освіти РДА спільно з відділами охорони здоров’я активніше проводити роз’яснювально-профілактичну роботу з учнями, їх батьками й педагогами щодо запобігання таким типовим захворюванням жителів гір як зобна ендемія, а також ревматичним хворобам, сповільненій динаміці та дефіцитові росту (витяжінню), дисгармонійному розвитку організму в шкільний віковий період тощо.

7. Організаторам освіти, вчителям і вихователям, батькам ширше використовувати виховні впливи найближчого довкілля – рідних домівок як виховного простору та джерела історичної пам’яті, добре облаштованих господарських приміщень, доглянутих присадибних ділянок, садів тощо.

Специфічне гірське природне середовище має на людину виховний вплив упродовж усього її життя, і цей вплив необхідно систематично і розумно використовувати для розвитку і виховання дітей горян.

8. Враховуючи сезонну і трудову міграцію багатьох батьків, директорам і вчителям гірських шкіл необхідно взяти на спеціальний облік тих учнів, які перебувають без постійної опіки батьків. Вони потребують особливої уваги та виховання.

9. Розробляючи шкільний компонент (варіативну частину) навчального плану, рекомендуємо включати в нього курси (предмети), що дозволяють поглибити знання дітей про рідний край, соціально-економічні особливості життя і

господарювання в горах, підготовку до вибору майбутньої професії в системі профільного навчання.

10. Це можуть бути такі курси:

“Людина і гори”, “Звичаї, традиції та особливості життя і господарювання горян”, “Природоохоронна діяльність людини”, “Флора та фауна Карпат та їх збереження”, “Духовність горян і її вплив на виховання дітей”, “Ландшафтно-естетичний потенціал регіону Українських Карпат”, “Соціально-економічний і науковий прогрес в умовах гірського середовища”, “Рекреаційно-оздоровчий потенціал регіону Українських Карпат», «Гірська школа як осередок соціокультурного розвитку громади» тощо.

11. У період розвитку і зростання ролі місцевого самоврядування пропонуємо в гірських районах організувати громадські об'єднання (асоціації, ради, творчі групи тощо) з числа представників влади, вчителів, фахівців інших сфер діяльності з метою подальшого вивчення і комплексного розв'язання проблем, які пов'язані з вихованням, навчанням та розвитком дітей в умовах тих природних і соціальних процесів, які відбуваються сьогодні в Карпатах – регіоні особливої уваги і піклування.

З метою поглибленого вивчення впливу умов гірського середовища на розвиток, навчання і виховання учнів пропонуємо співробітництво творчою лабораторією, з кафедрою педагогіки початкової освіти, редколегією наукового фахового видання з педагогічних наук “Гірська школа Українських Карпат”, який видає Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Ваші пропозиції, міркування щодо вищевикладених рекомендацій та матеріали просимо направляти за адресою:

Творча навчально-наукова лабораторія «Гірська школа Українських Карпат», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Бандери, 1, м. Івано-Франківськ, 76000.

Email: inna.chervinska@pnu.edu.ua

**Рекомендації обговорено і затверджено Науково-технічною радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 13 від 21 лютого 2017 р.*